

STAVOVI STUDENATA RAZREDNE NASTAVE O PREVENCIJI VRŠNJAČKOG NASILJA I PROCJENA VLASTITIH KOMPETENCIJA SPRJEČAVANJA I SUOČAVANJA S VRŠNJAČKIM NASILJEM U ŠKOLI

Ivana Borić Letica

Ekonomska i upravna škola Osijek, Trgovačka i komercijalna škola „Davor Milas“ Osijek,
Tehnička škola i prorodoslovna gimnazija Ruđera Boškovića, Osijek, Republika Hrvatska

Ena Pavić

Centar za autizam Osijek, Republika Hrvatska

Sažetak

Cilj istraživanja bio je ispitati kakve stavove studenti razredne nastave imaju prema preventivnim programima protiv vršnjačkog nasilja, ulozi škole i učitelja u prevenciji vršnjačkog nasilja te kakvima procjenjuju svoje kompetencije sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem u školi. U istraživanju je sudjelovalo 188 studenata posljednja tri godišta studija Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Slavonskom Brodu. Za potrebe istraživanja sastavljen je anketni upitnik koji je sadržavao pitanja koja se odnose na: (1) stav o učinkovitosti i važnosti preventivnih programa, (2) stav o ulozi škole u prevenciji vršnjačkog nasilja, (3) stav o ulozi učitelja u prevenciji vršnjačkog nasilja i (4) procjenu vlastitih kompetencija prevencije vršnjačkog nasilja. Rezultati su pokazali kako 56,9% sudionika ima iskustva s preventivnim programima te njihovu učinkovitost ocjenjuju prosječnom ocjenom $M=3,68$ ($sd=0,799$). Sudionici smatraju da je prevencija vršnjačkog nasilja vrlo važna, no kako je provedba preventivnih programa srednje učinkovita, smatraju da škola i učitelji imaju važnu ulogu u prevenciji vršnjačkog nasilja, međutim svoje vještine sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem procjenjuju osrednjima. Dosadašnja istraživanja ukazuju na potrebu za stručnim obrazovanjem učitelja o prevenciji vršnjačkog nasilja.

Cljučne riječi: preventivni programi, razredna klima, škola, učitelji

Uvod

Prema Olweusu (1998), vršnjačko nasilje učestala je i trajna izloženost djeteta negativnim postupcima od strane jednoga ili više vršnjaka. U okviru definicije ističu se tri važna elementa: trajanje/ponavljanje, nerazmjer moći i namjera da se nanese bol/šteta. Razlikujemo dvije vrste vršnjačkog nasilja: izravno, koje podrazumijeva ruganje, ponižavanje, kritiziranje, vrijeđanje, naređivanje, naguravanje, udaranje, čupanje i neizravno nasilje, koje je teže uočljivo i uključuje ponašanja poput ogovaranja i namjernog isključivanja iz socijalnih interakcija (Šostar i Buljan-Flander, 2007). Učestalost nasilnog ponašanja opada s godinama, odnosno kako učenici napreduju iz razreda u razred (Mazur i Malkowska, 2003), a najčešće se događa u razdoblju od 4. do 8. razreda osnovne škole (Bilić i Karlović, 2004).

Iako je problematika istraživanja nasilja u školi u Hrvatskoj još u začecima, rezultati istraživanja ukazuju na razmjere raširenosti nasilnog ponašanja (Buljan Flander, Durman Marijanić i Čorić Špoljar, 2007). Navedene podatke o raširenosti nasilja u hrvatskim školama podupiru

rezultati istraživanja koje je 2003. godine provela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba na 4904 učenika osnovnih škola u Republici Hrvatskoj, a prema kojemu čak 27% ispitanih učenika izjavljuje da gotovo svakodnevno doživljava neki oblik nasilja u školi (Karlović, 2006). Kada je riječ o učeničkoj percepciji učestalosti pojedinih vrsta sukoba među učenicima, u školama je najčešće prisutno ogovaranje (69% posto učenika uglavnom se i u potpunosti složilo s tvrdnjom da u njihovoj školi učenici ogovaraju jedni druge). Zatim slijedi ismijavanje pri čemu se vidno manji, ali još uvijek znatan, broj učenika (54%) uglavnom i potpuno složilo s tvrdnjom da učenici u njihovoj školi ismijavaju jedni druge. Fizički sukobi i međusobno isključivanje učenika iz školskih aktivnosti i druženja manje su prisutni u školama, ali su također dio školske svakodnevice; 42% učenika uglavnom se ili u potpunosti složilo s tvrdnjom da se u njihovoj školi učenici fizički sukobljavaju. Razgovori s učiteljima i ravnateljima ostavljaju dojam da su blaži oblici sukoba među učenicima sastavni dio života u školi (Puzić, Baranović i Doolan, 2011).

Počinitelji su nasilja u odnosu na ostale sudionike vršnjačkog nasilja emocionalno nezreliji, imaju poteškoća u uspostavljanju i održavanju intimnih odnosa, manje su empatični, imaju česte promjene raspoloženja, nedosljedni su, lako se razljute, impulzivniji su i nemaju osjećaj krivnje ili grižnje savjesti. Utvrđeno je da imaju poteškoće u prilagodbi na školu, manje potpore od strane učitelja te da ih učitelji procjenjuju kao „teže“ odnosno frustrirajuće pojedince u razredu (Demaraj i Malecki, 2003).

Djecu koja doživljavaju nasilje, u usporedbi s ostalom djecom, karakterizira depresivnost, anksioznost, nesigurnost i sklonost samoubojstvu (Rigby, 2003; Kumpulainen, 2008). Imaju nisko samopouzdanje i samopoštovanje, introvertirane su, neasertivne, pasivne, submisivne osobe, a javlja se i tendencija da sebe okrivljuju za poteškoće. Njihove socijalne vještine lošije su u odnosu na ostalu djecu (Olweus, 1998). Istraživanja pokazuju da dugotrajna izloženost nasilnim oblicima ponašanja u školi povećava vjerojatnost socijalne izolacije, depresije i frustracije među učenicima što može dovesti do napuštanja škole i/ili odustajanja od daljnjeg školovanja (Lindstrom Johnson, 2009).

Istraživanja sugeriraju da je nekoliko varijabli važno za stvaranje okruženja u kojem nasilničko ponašanje ima veću vjerojatnost pojave, npr. teški kazneni postupci discipline, rigidna struktura razreda i autokratski stil upravljanja razredom (Kennedy, Russom i Kevorkian, 2012). Akademska postignuća i sposobnosti učenika pokazali su se kao razmjerno slabiji prediktori za pojavu nasilja u školi (Lindstrom Johnson, 2009).

Rezultati brojnih istraživanja potvrđuju utjecaj različitih elemenata školske klime na pojavu nasilnih oblika ponašanja među učenicima (Lindstrom Johnson, 2009). Školska klima je, na iskustvu zasnovan, multidimenzionalan, relativno trajan percepcijski fenomen koji je zajednički članovima određene škole. Lindstrom Johnson (2009) posebno izdvaja pozitivan odnos s drugim učenicima, pozitivne odnose između učitelja i učenika te jasna i dosljedna školska pravila. Autorica ističe da su se odnosi učitelja i učenika pokazali kao najkonzistentniji prediktor među svim korištenim mjerama socijalnog okruženja te da je većina istraživanja također pokazala da je nasilje manje prisutno u školama u kojima su učenici osvijestili školska pravila i gdje su aktivno uključeni u proces donošenja odluka.

Konceptualni okvir za povezivanje školske klime i nasilnog ponašanja učenika u školi osigurava ekološko-razvojna perspektiva ili model u čijem su središtu različiti čimbenici koji utječu na socijalnu participaciju i razvoj vještina učenika potrebnih za uspjeh u školi i u društvu općenito (Holtappels i Meier, 2000). Polazište tog modela jest pretpostavka o nizu kontekstualnih faktora (npr. obiteljsko okruženje, vršnjačke grupe, školski čimbenici, karakteristike lokalne zajednice) koji utječu na socijalizaciju učenika (Holtappels i Meier, 2000). Uloga školske klime u prevenciji nasilnih oblika ponašanja proizlazi iz njezinog utjecaja kao socijalizacijskog konteksta u školi koji potencijalno osigurava pretpostavke za adekvatno razvijanje kognitivnih i socijalnih vještina, a što u konačnici može smanjiti tendenciju djece da koriste silu za ostvarivanje socijalnih ciljeva. Spomenuta percepcija ovisi o tome kako pojedinac doživljava okruženje u

školi, npr. osjeća li se ugodno u školskom okruženju, je li okruženje suportivno za učenje i poučavanje, je li adekvatno organizirano i sigurno. Dakle, školska klima može biti percipirana kao poticajna za individualni razvoj i doprinosti konstruktivnom ponašanju i uključivanju pojedinaca u aktivnosti škole ili, pak, suprotno kao destimulirajući kontekst koji doprinosi pasivnosti, pružanju otpora i agresivnom ponašanju (Holtappels i Meier, 2000).

Holtappels i Meier (2000) navode obrasce očekivanja, interakcijsku klimu i relacijsku klimu kao tri međusobno povezana socijalizacijska elementa. *Obrasci očekivanja* u školi mogu pružiti raznovrsne mogućnosti za usvajanje poželjnih normi i vrijednosti, ali jednako tako mogu biti obilježeni i rigidnim pravilima, pritiscima za postignućem i otuđujućim nastavnim iskustvima. *Interakcijska klima* može poticati na sudjelovanje učenika u životu škole zajedničkim odlučivanjem ili grupnim raspravama, no može biti prožeta i hijerarhijskim i autoritativnim stavovima. *Relacijsku klimu* određuje intenzitet socijalnih veza i kvaliteta socijalnih odnosa u školi. Na relaciji učitelj – učenici autori ističu važnost povjerenja, razumijevanja i spremnosti za pomoć od strane učitelja, dok se za kvalitetu odnosa među učenicima ističe važnost socijalne integracije, solidarnosti i grupne kohezije. Istraživanja pokazuju, kada je riječ o odnosima s učiteljima, da ih učenici percipiraju kao osobe od kojih se može dobiti podrška u rješavanju sukoba, no istodobno nižim vrijednostima procjenjuju njihovo poštovanje i uvažavanje učenika (Lindstrom Johnson, 2009).

Nasilje u školi važno je spriječiti jer utječe na kvalitetu nastavnog procesa budući da učitelji zbog rješavanja sukoba i ovladavanja nasilnim situacijama ne mogu dovoljno vremena posvetiti samom poučavanju. Uspješna prevencija nasilničkog ponašanja može se kategorizirati u tri različite razine: prevencija na razini zajednice, škole i učionice. Koliko god da na prvi pogled izgleda kao problem pojedinca, sve izraženiji oblici nasilja u školama ipak su usko povezani s oblicima i uzrocima nasilja u obitelji, u grupi vršnjaka, u okruženju škole, u gradu i društvu u cjelini. Škola, kao mjesto gdje djeca organizirano zajedno provode najviše vremena tijekom dana, treba preuzeti primarnu ulogu u prevenciji i zaštiti djece od nasilja. Iako škola ne može u potpunosti spriječiti nasilje, ona je dužna pokušati sve što je u njezinoj moći da spriječi nasilje, kao što je dužna adekvatno reagirati kad se nasilje već pojavi. Učitelji, ravnatelji, stručni suradnici, roditelji i učenici moraju zajedno provoditi mjere protiv nasilja u školi. Najbolji rezultati mogu se postići ako se u školi njeguje atmosfera uvažavanja, razumijevanja i tolerancije. Samo se u školi u kojoj vlada prijateljska atmosfera, u kojoj su svi akteri zaštićeni, u kojoj se problemi rješavaju nenasilnim metodama, može učiti nenasilništvo. Škole trebaju kreirati klimu u kojoj se uči, razvija i njeguje kultura ponašanja i uvažavanja ličnosti, ne tolerira nasilje, nasilje ne prešućuje te u kojoj su svi koji imaju saznanje o nasilju obvezani na postupanje (Martić, 2012). Ipak, istraživanja pokazuju kako 15,5 % učitelja ne bi poduzelo ništa u slučaju nasilja jer „to nije njihov posao“. Navedeni rezultati opravdavaju strategiju educiranja učitelja koji bi potom educirali roditelje i učenike (Pregrad, Tomić Latinac, Mikulić i Šeparović, 2011; Puzić, Baranović i Doolan, 2011).

Nastavnici i ravnatelji ističu dva aspekta školskog okruženja koji prema njihovom mišljenju doprinose pojavi nasilja u školi; nedovoljna stručna osposobljenost nastavnika za rješavanje sukoba među učenicima i ograničavajuće organizacijske karakteristike škole koje se odnose na složenost formalnih procedura za rješavanje incidentnih situacija, tj. poteškoće pri izricanju pedagoških mjera nastale zbog promjene zakona i pravilnika koji se odnose na školstvo i nedovoljan broj stručnih suradnika (Puzić, Baranović i Doolan, 2011). No, iskazi nastavnika i ravnatelja također sugeriraju da se problem nasilja u školama ne može odvojiti od izvanškolskih faktora rizika i to ponajprije zdravstvenih poteškoća učenika (npr. ADHD) i njihovih obiteljskih prilika, tj. neskladnih odnosa u obitelji. Nastavnici ukazuju i navažnost roditeljske uključenosti u rad škole te navode primjere roditelja koji nisu uključeni u rad škole te takve odnose povezuju s negativnim ponašanjem učenika. Svi navedeni aspekti predstavljeni su kao uzrok mnogih sukoba u školama koje škole, prema mišljenju nastavnika, ne mogu rješavati (Puzić, Baranović i Doolan, 2011).

Kako bi se vršnjačko nasilje uspješno spriječilo, s aktivnostima prevencije potrebno je krenuti što ranije te je nužno da se u njih uključi školski sustav (Pregrad, Tomić Latinac, Mikulić i Šeparović, 2011; Pužić, Baranović i Doolan, 2011; Martić, 2012). Zbog važnosti koju učitelji razredne nastave imaju u prevenciji nasilja, cilj ovog istraživanja bio je ispitati kakve stavove studenti razredne nastave (odnosno budući učitelji) imaju prema preventivnim programima protiv vršnjačkog nasilja, uloži škole i učitelja u prevenciji vršnjačkog nasilja te kakvima procjenjuju svoje kompetencije sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 188 sudionika; 90 studenata i studentica 3. godine pred-diplomskog, 76 studenata i studentica 1. godine diplomskog i 22 studentice 2. godine diplomskog studija Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Slavonskom Brodu. Uzorak je činilo 6 studenata i 182 studentice Integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija. Raspon dobi sudionika iznosio je od 20 do 27 godina, a prosječna dob 21,66 godinu ($sd=1,157$).

Instrument

Prije rješavanja anketnog upitnika sudionici su zamoljeni da odgovore na dva pitanja koja su se odnosila na sudjelovanje u nekom obliku preventivnog programa protiv vršnjačkog nasilja i ocjenu navedenog. Pitanja su glasila: *Jeste li tijekom svog školovanja sudjelovali u radionicama/programima koji su za cilj imali prevenciju vršnjačkog nasilja?* (mogući odgovori bili su DA i NE) i *Ukoliko jeste, kojom biste ocjenom ocijenili taj/te program/e?* (1= iznimno neučinkovito, 5 = iznimno učinkovito).

Za potrebe istraživanja sastavljen je anketni upitnik koji se sastojao iz četiriju dijelova. Upitnik je konstruiran na temelju proučavanja recentne literature iz područja prevencije nasilja unutar školskog sustava (Velki i Ozadnovac, 2014; Lindstrom Johnson, 2009; Pregrad, Tomić Latinac, Mikulić i Šeparović, 2011; Martić, 2012 i sl.), posebno se oslanjajući na kvalitativno istraživanje stavova i mišljenja nastavnika i ravnatelja o preventivnim programima (Pužić, Baranović i Doolan, 2011). Anketni upitnik sadržavao je pitanja koja se odnose na: (1) stav o učinkovitosti i važnosti preventivnih programa protiv vršnjačkog nasilja, (2) stav o ulozi škole u prevenciji vršnjačkog nasilja, (3) stav o ulozi učitelja u prevenciji vršnjačkog nasilja i (4) procjenu vlastitih kompetencija sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem u školi. Zadatak sudionika bio je pročitati svaku tvrdnju i zaokruživanjem odgovarajućeg broja označiti koliko se s njom slaže (1 uopće se ne slažem, 2 donekle se ne slažem, 3 niti se ne slažem, niti se slažem, 4 donekle se slažem, 5 u potpunosti se slažem).

Postupak

Ispitivanje je provedeno grupno, u okviru nastave, u prostorijama Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Slavonskom Brodu u prosincu 2015. Sudionicima je usmeno dana uputa za ispunjavanje ankete, predstavljeni su im svrha i cilj istraživanja. Rečeno im je kako je sudjelovanje dobrovoljno i anonimno te da će se podaci u anketnim upitnicima koristiti isključivo u svrhu znanstvenog istraživanja i biti zaštićeni uz poštivanje strogih pravila profesionalne etike u skladu s Etičkim kodeksom psihologa i Zakonom o psihološkoj djelatnosti. Ispunjavanje je u prosjeku trajalo 10 minuta.

REZULTATI

Tablica 1. Stav studenata razredne nastave o učinkovitosti i važnosti preventivnih programa protiv vršnjačkog nasilja (N=188).

	Min	Max	M	SD
Preventivni programi protiv vršnjačkog nasilja vrlo su učinkoviti u sprječavanju pojave nasilja.	1	5	3,59	0,845
Preventivni programi protiv vršnjačkog nasilja dosadni su.	1	5	1,99	1,003
Preventivni programi protiv vršnjačkog nasilja predstavljaju gubitak vremena.	1	5	1,42	0,820
Preventivne programe treba provoditi kontinuirano, nekoliko godina zaredom, kako bi doveli do najboljih rezultata u sprječavanju pojave vršnjačkog nasilja.	1	5	4,56	0,671
Prevenција vršnjačkog nasilja trebala bi biti sastavni dio školskog kurikulumu.	2	5	4,72	0,555
Prevenција vršnjačkog nasilja preventivnim programima vrlo je važna.	2	5	4,64	0,600
Prevenција vršnjačkog nasilja preventivnim programima i nije toliko važna, važnija je intervencija.	1	5	2,71	1,208

U Tablici 1. prikazani su deskriptivni rezultati prvog dijela anketnog upitnika (dijela koji je ispitivao stavove o učinkovitosti i važnosti preventivnih programa protiv vršnjačkog nasilja). Sudionici procjenjuju kako su preventivni programi važni u prevenciji vršnjačkog nasilja, no njihovu učinkovitost ocjenjuju osrednjom. Smatraju kako preventivne programe treba provoditi kontinuirano, nekoliko godina zaredom kako bi doveli do najboljih rezultata te kako bi prevencija vršnjačkog nasilja trebala biti sastavni dio školskog kurikulumu.

Tablica 2. Stav studenata razredne nastave o ulozi škole u prevenciji vršnjačkog nasilja (N=188).

	Min	Max	M	SD
Škola ne može učiniti mnogo po pitanju prevencije nasilja jer je to isključivo zadaća obitelji.	1	5	1,37	0,644
Preventivni programi vršnjačkog nasilja trebali bi obuhvatiti obitelj, učenike, školsko osoblje i lokalnu društvenu zajednicu.	2	5	4,81	0,502
Uspjeh preventivnih programa određuje motivacija učitelja i ostalog školskog osoblja.	1	5	4,29	0,784
Veći uspjeh preventivnih programa postiže se uključenošću učitelja i školskog osoblja u njihovo izrađivanje.	3	5	4,57	0,557
Škola ima dužnost osigurati da do vršnjačkog nasilja ne dođe.	2	5	4,66	0,621

Sudionici smatraju kako preventivni programi trebaju biti sveobuhvatni i uključivati različite sudionike, ali i kako njihova uspješnost ovisi o motivaciji i predanosti učitelja tijekom provođenja. Također, smatraju kako je škola ta koja treba stvoriti uvjete i klimu da se vršnjačko nasilje ne pojavi (Tablica 2.).

Tablica 3. Stav studenata razredne nastave o ulozi učitelja u prevenciji vršnjačkog nasilja (N=188).

	Min	Max	M	SD
Učitelj ne može učiniti mnogo po pitanju prevencije nasilja među učenicima, može samo intervenirati kada se nasilje već dogodi.	1	5	1,62	0,960
Stručni suradnici (pedagozi, psiholozi) tu su da bi se bavili prevencijom vršnjačkog nasilja, a ne učitelji.	1	5	1,86	0,990
Definiranje i usvajanje pravila ponašanja u razredu i posljedica njihovog kršenja pridonosi prevenciji/smanjenju pojavnosti vršnjačkog nasilja.	1	5	4,01	0,850
Obveza je učitelja stvaranje i njegovanje klime prihvaćanja, tolerancije i uvažavanja u učionici.	3	5	4,86	0,390
Definiranje uloga i odgovornosti učenika te učitelja u primjeni procedura i postupaka za zaštitu od nasilja pridonosi smanjenju pojavnosti vršnjačkog nasilja.	3	5	4,23	0,626
Učitelji bi trebali promicati nenasilnu komunikaciju i konstruktivno rješavanje konflikata u učionici.	1	5	4,87	0,461
Briga i podrška učitelja smanjuje učenikovu agresivnost i delinkvenciju.	2	5	4,40	0,771
Kažnjavanje i psihološko maltretiranje od strane učitelja može pojačati učenikov osjećaj otuđenosti i povećati njegovo nedolično ponašanje i nasilje.	1	5	4,40	0,985
Učitelj treba pomoći žrtvama u razvijanju socijalnih vještina.	1	5	4,76	0,568
10. Učitelj treba pomoći nasilnicima u razvijanju socijalnih vještina	1	5	4,66	0,678
11. Učiteljevo ignoriranje vršnjačkog nasilja povećava njegovu učestalost.	1	5	4,74	0,586

Sudionici smatraju kako su učitelji odgovorni za promicanje nenasilne komunikacije i konstruktivno rješavanje sukoba među učenicima. Smatraju i kako podrška i briga učitelja smanjuje učeničku agresivnost, dok ignoriranje nasilja od strane učitelja dovodi do učestalijeg nasilja. Također, u visokom se stupnju slažu s tvrdnjama kako učitelj treba pomoći i žrtvama i nasilnicima u razvijanju socijalnih vještina (Tablica 3.).

Tablica 4. Procjena vlastitih kompetencija sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem u školi studenata razredne nastave (N=188).

	Min	Max	M	SD
Smatram se kompetentnim/om pomoći učenicima koji su žrtve vršnjačkog nasilja.	1	5	3,93	0,735
Smatram se kompetentnim/om pomoći nasilnim učenicima.	1	5	3,64	0,837
Smatram se kompetentnim/om susresti se s roditeljima žrtve vršnjačkog nasilja.	1	5	3,80	0,987
Smatram se kompetentnim/om suočiti se s roditeljima nasilnog učenika.	1	5	3,66	0,937
Smatram da sam dovoljno upoznat/a s prevencijom nasilja među učenicima.	1	5	3,41	0,996
Na fakultetu sam mnogo toga naučio/la o prevenciji vršnjačkog nasilja.	1	5	3,28	1,060
Želio/željela bih i dalje razvijati svoje znanje i vještine o prevenciji vršnjačkog nasilja.	2	5	4,84	0,484
Smatram da bih svojim vođenjem razreda mogao/la osigurati da u razredu ne dođe do pojave vršnjačkog nasilja.	1	5	4,19	0,703

Sudionici svoje znanje o prevenciji vršnjačkog nasilja procjenjuju osrednjim, uključujući i znanje stečeno na fakultetu, no spremni su ta znanja proširiti. Smatraju se *donekle* kompetentnima da spriječe vršnjačko nasilje u svom budućem razredu (Tablica 4.).

Utvrđeno je kako je 107 sudionika (56,9%) tijekom svog školovanja sudjelovalo u radionicama ili predavanjima protiv vršnjačkog nasilja, dok 81 sudionik (43,1%) nije. Sudionici koji imaju iskustva s preventivnim programom učinkovitost takvih programa ocjenjuju prosječnom ocjenom $M=3,68$ ($sd=0,799$) (*1 iznimno neučinkovito, 5 iznimno učinkovito*).

RASPRAVA

Sudionici provedenog istraživanja smatraju kako je prevencija vršnjačkog nasilja preventivnim programima važna, no smatraju kako je njihova provedba srednje učinkovita. Takvi rezultati djelomično su u skladu s prethodnim istraživanjima provedenim s učiteljima koja su pokazala kako učitelji imaju umjereno negativne stavove o preventivnim programima u školama; smatraju kako često nisu razvojno primjereni ili kako su jednostavno neučinkoviti (Dake, Price, Telljohann i Funk, 2003; Martić, 2012).

Sudionici ovog istraživanja smatraju kako škola i učitelji imaju važnu ulogu u prevenciji vršnjačkog nasilja. Također, smatraju kako je škola ta koja treba stvoriti uvjete i klimu da se vršnjačko nasilje ne pojavi i kako su učitelji odgovorni za promicanje nenasilne komunikacije i konstruktivno rješavanje sukoba među učenicima. Rezultati istraživanja nisu u potpunosti u skladu s prethodnim istraživanjima. Prethodna su istraživanja pokazala kako učitelji smatraju da je u borbi protiv nasilja najučinkovitija metoda razgovor s nasilnikom kada se nasilje već dogodi te kako učitelji imaju predrasude o prevenciji nasilja i smatraju da je jedini način za prevenciju nasilja sprječavanje učenika od toga da postanu „previše razmaženi“ (Dake, Price, Telljohann i Funk, 2003).

Razlog navedenim utvrđenim razlikama može biti to što je ovo istraživanje provedeno na studentima, a prijašnja na učiteljima; studenti nemaju iskustva s prevencijom nasilja u školi te su stoga možda preoptimistični po pitanju uspješnosti prevencije nasilja. Također, razlog razlika o važnosti prevencije vršnjačkog nasilja može biti i u dobi – današnji studenti možda znaju više o važnosti prevencije vršnjačkog nasilja.

Važno je napomenuti kako sudionici istraživanja svoje vještine sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem procjenjuju osrednjima i žele se usavršavati po pitanju prevencije vršnjačkog nasilja u školi. Istraživanje Martića (2012) pokazalo je kako se većina osoba u odgojno-obrazovnom sustavu vrlo slabo snalazi, kako je zatečena i kako ne može, niti zna kako reagirati u trenutku pojave nasilja u školi, niti kako se ponašati i reagirati poslije izvršenog nasilja niti prema nasilniku niti prema učeniku koji je pretrpio nasilje. Prijašnja su istraživanja pokazala kako učitelji imaju važnu ulogu u prevencijskim programima protiv vršnjačkog nasilja te upravo oni trebaju biti u središtu intervencija (Veenstra, Lindenberg, Huitsing, Sainio i Salmivalli, 2014). Prethodno je utvrđeno i kako između 87% i 93% učitelja smatra da trebaju više usavršavanja kako bi mogli na pravilan način sudjelovati u prevenciji vršnjačkog nasilja (Gorsek i Cunningham, 2014). Dosadašnja istraživanja ukazuju na potrebu za stručnim obrazovanjem učitelja o upravljanju razredom i postupanjem s učenicima nasilničkog ponašanja (Allen, 2010). Potrebno je provoditi treninge i kontinuirane edukacije o karakteristikama vršnjačkog nasilja, kratkoročnim i dugoročnim posljedicama te oblicima intervencija koje su učinkovite za reduciranje vršnjačkog nasilja, a u koje bi bili uključeni učitelji (Sesar, 2011).

Vrijednost provedenog istraživanja leži u činjenici da u Republici Hrvatskoj do sada ne postoje istraživanja na ovu tematiku. Potencijalni nedostaci istraživanja odnose se na ograničeni uzorak koji je obuhvaćao samo studente jednog fakulteta u Hrvatskoj što ograničava izvođenje zaključaka. Također, radi se o deskriptivnom istraživanju koje ne dopušta zaključivanje o uzročno-posljedičnim vezama. Naposljetku, teško je isključiti mogućnost da sudionici odgovarajući na upitnik nisu davali u potpunosti iskrene već socijalno prihvatljive odgovore. U budućim bi istraživanjima bilo korisno napraviti faktorsku analizu korištenog upitnika te ga provesti na većem uzorku. Bilo bi zanimljivo utvrditi postoje li razlike između studenata i učitelja, odnosno ispitati stavove učitelja prema preventivnim programima protiv vršnjačkog nasilja, uloji škole i učitelja u prevenciji vršnjačkog nasilja te procjenu vlastitih kompetencija sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem u školi te rezultate usporediti s rezultatima utvrđenima u ovom istraživanju. Poželjno je i dodatno proširiti uzorak, tj. u istraživanje uključiti i predmetne nastavnike. Također, bilo bi korisno i ispitati koje točno preventivne programe sudionici procjenjuju više, a koje preventivne programe manje učinkovitim te postoje li razlike u procjeni važnosti prevencije između onih koji su sudjelovali i onih koji nisu sudjelovali u preventivnim programima.

ZAKLJUČAK

Sudionici koji imaju iskustva s preventivnim programima njihovu uspješnost ocjenjuju osrednjom. Sudionici smatraju kako je prevencija vršnjačkog nasilja preventivnim programima vrlo važna, no smatraju kako je njihova provedba srednje učinkovita. Također, smatraju kako škola i učitelji imaju važnu ulogu u prevenciji vršnjačkog nasilja, međutim svoje vještine sprječavanja i suočavanja s vršnjačkim nasiljem u školi procjenjuju osrednjima.

LITERATURA

- Allen, K.P. (2010). Classroom Management, Bullying, and Teacher Practices. *Professional Educator*, 34(1), 1–15.
- Bilić, V. i Karlović, A. (2004). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
- Buljan Flander, G., Durman Marijanović, Z. i Ćorić Špoljar, R. (2007). Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi. *Društvena istraživanja*, 16(1–2), 157–174.
- Dake, J.A., Price, J.H., Telljohann, S.K. i Funk, J.B. (2003). Teacher perceptions and practices regarding school bullying prevention. *Journal of School Health*, 73(9), 47–55.
- Demaray, M. K. i Malecki, C. K. (2003). Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies and bully/victims in an urban middle school. *School Psychology Review*, 32(3), 471–489.
- Gorsek, A. K. i Cunningham, M. M. (2014). A Review of Teachers' Perceptions and Training Regarding School Bullying. *PURE Insights*, 6(3), 1–7.
- Holtappels, H. G. i Meier, U. (2000). Violence in Schools. *European Education*, 32(1), 66–79.
- Karlović, A. (ur.) (2006). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. Preuzeto s <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>,
- Kennedy, T. D., Russom, A. G. i Kevorkian, M. M. (2012). Teacher and Administrator Perceptions of Bullying In Schools. *International Journal of Education Policy and Leadership*, 7(5), 1–12.
- Kumpulainen, K. (2008). Psychiatric conditions associated with bullying. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 20(2), 121–132.
- Lindstrom Johnson, S. (2009). Improving the School Environment to Reduce School Violence: A Review of the Literature. *Journal of School Health*, 79(10), 451–465.
- Martić, V. M. (2012). *Nasilje u školi*. Svarog, 4(3), 117–131.
- Mazur, J. i Malkowska, A. (2003). Bullies and victims among Polish school aged children. *Medycyna Wieku Rozwojowego*, 7(1), 121–134.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pregrad, J., Tomić Latinac, M., Mikulić, M. i Šeparović, N. (2011). *Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima*. Zagreb : UNICEF, Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Puzić, Š., Baranović, B. i Doolan, K. (2011). Školska klima i sukobi u školi. *Sociologija i prostor*, 191(3), 335–358.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 583–590.
- Sesar, K. (2011). Obilježja vršnjačkog nasilja. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 497–526.
- Šoštar Z. i Buljan Flander G. (2007). *Nasilje među djecom*, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Zagreb.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Huitsing, G., Sainio, M. i Salmivalli, C. (2014). The Role of Teachers in Bullying: The Relation Between Antibullying Attitudes, Efficacy, and Efforts to Reduce Bullying. *Journal of Educational Psychology*, 105(2), 535–551.
- Velki, T. i Ozdanovac, K. (2014). Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije, *Školski vjesnik*, 63(3), 327–35.

Attitudes of Students at the Faculty of Education on the Bullying Prevention and Self-Evaluation of Competence in Preventing and Dealing with Classroom Bullying

Abstract: The aim of this study was to explore attitudes of the students at the Faculty of Education towards bullying prevention programmes, the role of school and teachers in bullying prevention and their assessment of own competences in bullying prevention. Data was collected from 188 students of 3rd year of undergraduate and 1st and 2nd years of graduate study at the Faculty of Education in Osijek and Slavonski Brod. For the purposes of this study a questionnaire was developed regarding (1) attitude towards effectiveness and importance of bullying prevention programmes, (2) attitude towards the role of schools in bullying prevention, (3) attitude towards the role of teachers in bullying prevention and (4) assessment of one's own competences in bullying prevention. The results have showed that 56,9 % participants have experience with bullying prevention programmes, and they evaluate their effectiveness as moderate. Participants think that bullying prevention programmes are very important, but that their implementation is moderately effective. They believe that schools and teachers have important role in bullying prevention; however, they estimate their own skills in bullying prevention as moderate. Teachers are vital in bullying prevention, so it is necessary to implement continuous education about bullying prevention programmes in their education.

Keywords: bullying prevention programmes, classroom climate, schools, teachers

Einstellungen von Lehramtsstudenten zur Prävention von Gewalt unter Gleichaltrigen und die Einschätzung eigener Kompetenzen im Vorbeugen und Umgang mit derselben im Klassenzimmer

Zusammenfassung: Das Ziel dieser Studie war die Einstellungen von Lehramtsstudenten, zukünftigen Primarstufenlehrern, zu Programmen für die Gewaltprävention unter Gleichaltrigen und zur Rolle der Schule und der Lehrperson hierbei zu erforschen, sowie zu hinterfragen, wie die Lehramtsstudenten ihre eigenen Kompetenzen der Gewaltprävention und des Umgangs mit der Gewalt unter gleichaltrigen Schülern im Klassenraum einschätzen. An der Untersuchung nahmen 188 Studenten der letzten drei Generationen der Fakultät für Bildungs- und Erziehungswissenschaften in Osijek und Slavonski Brod teil. Für den Bedarf der Studie wurde ein Fragebogen erstellt mit Fragen in Bezug auf: (1) die Einstellung zur Effizienz und Bedeutung von Präventionsprogrammen, (2) die Einstellung zur Rolle der Schule in der Prävention der Gewalt unter Gleichaltrigen, (3) die Einstellung zur Rolle der Lehrperson in der Prävention der Gewalt unter Gleichaltrigen und (4) die Einschätzung der eigenen Kompetenzen der Prävention von Gewalt unter Gleichaltrigen. Die Ergebnisse zeigen, dass 56,9% der Befragten Erfahrung mit Präventionsprogrammen hat und ihre Effizienz mit einer Durchschnittsnote von $M=3,68^1$ ($SD=0,799$) bewertet. Die Befragten erachten die Prävention von Gewalt unter Gleichaltrigen für sehr wichtig. Da jedoch die Durchführung der Präventionsprogramme nur mittelmäßig effizient ist, finden sie, dass Schule und Lehrperson eine große Rolle bei der Prävention der Gewalt unter Gleichaltrigen spielen. Die eigenen Fähigkeiten der Vorbeugung und des Umgangs mit Gewalt unter Gleichaltrigen schätzen sie jedoch als mittelmäßig ein. Bisherige Untersuchungen deuten auf den Bedarf fachlicher Weiterbildung der Lehrer in Hinsicht auf die Prävention von Gewalt unter Gleichaltrigen hin.

Schlüsselwörter: Präventionsprogramme, Klassenklima, Schule, Lehrer

¹ nach dem kroatischen Notensystem, in dem die beste Note 5 einer deutschen 1 entspricht, und die schlechteste Note eine 1 (deutsche 6) ist.